

Maria Vašutová

Diagnostyka niektórych cech osobowych u dzieci ze specyficznymi zaburzeniami uczenia się i zachowania na podstawie recepcji kolorów

---

Nauczyciel i Szkoła 3-4 (36-37), 201-214

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Maria VAŠUTOVÁ

Diagnostyka niektórych cech osobowych u dzieci ze specyficznymi zaburzeniami uczenia się i zachowania na podstawie recepcji kolorów

Wstęp do problematyki

Celem naszych badań, które przeprowadziliśmy na 622 dzieciach [M. Vašutová, 2004], było scharakteryzowanie niektórych dynamicznych, motywacyjnych i swoistych cech osobowych u dzieci ze specyficznymi zaburzeniami uczenia się i zachowania (zwanymi dalej SPUCH – Specifická porucha učení a chování). Jak zatem przejawiają się niektóre cechy osobowe dzieci ze SPUCH **na podstawie percepcji (apercepcji) i oceny kolorów?**

W poniższym artykule zajmiemy się tylko wybranymi problemami danej dziedziny.

W problematyce SPUCH został bardzo dobrze opracowany system diagnostyki, naprawy i reedukacji. Celem diagnostyki jest ustalenie poziomu wiedzy, umiejętności, scharakteryzowanie procesów poznawczych, związków socjalnych, charakterystyki osobistej i innych czynników, które mają wpływ na odniesienie sukcesu lub porażki przez dziecko. Diagnostyka ta opiera się na metodyce wykorzystującej testy aktywizujące i specjalistyczne, specyficzne badania i inne. Uzyskane w ten sposób wyniki nie zawsze są jednak miarodajne i nie mają ściśle określonego związku z wymienionymi zaburzeniami. Obiecujący w tej dziedzinie jest *Test dyferencjału semantycznego kolorów* autorstwa Vadima Szczepichina i Aleksandry Rickl (1992), który wywodzi się z reakcji emocjonalnej na wybrane kolory i który korzysta z metodologii C. E. Osgooda i P. Tanenbauma.

Świat kolorów, oprócz np. kształtów i ruchu, jest wspólnie z wyraźnymi konotacjami kulturowymi i osobowymi (wartościującymi, emocjonalnymi itd.) jedną z podstawowych sfer naszego postrzegania świata. Bliższe zapoznanie się ze specyficzną percepcją kolorów przez dzieci z zespołem SPUCH pomoże nam zrozumieć zaburzenia uczenia się i zachowania w związku z wymienionymi faktoraми (kultura, osobowość, emocje).

Problematyka symboliki kolorów jest bardzo obszerna – omówimy ją tylko w kilku podstawowych punktach. W odróżnieniu od indywidualnego spostrzegania kolorów, kultury pierwotne w ocenie kolorów określiły ogólną

konwencjonalną symbolikę, próbując wprowadzić w chaotyczny układ świata pewien porządek. W ten sposób podstawowe kolory znalazły się w związku z czterema stronami świata i zostały uwikłane w schemat krzyżowy i kwadratowy. Wspomnijmy np. układ czwórkowy Lüschera lub kolorowy pięciokąt Frielinga. Według Frielinga (1972) np. kolor żółty symbolizuje komunikację pozytywną i negatywną, kolor zielony odzwierciedla element macierzyństwa, jest to kolor narodzin i symbolizuje wodę. Można w nim odczuć duże wsparcie i pewność, ale również pewien egoizm i zamknięcie. Dla zobrazowania tematu przytaczamy przegląd symboliki kolorów według Frielinga:

- złoty – wyższa jakość, Słońce;
- żółty – związek z Bogiem, komunikacja;
- zielony – odrodzenie, nadzieja, woda, pęd;
- niebieski – dusza, słowo, prawda, jawność;
- fioletowy – ofiara, pokuta, kara, cierpienie;
- purpurowy – wspólność, królestwo, miłość, zarozumiałość;
- różowy – męczennictwo, ciemność;
- czerwony – władza, demoniczność, krew, ogień;
- czarny – negatywność, smutek, żal, niejasność;
- biały – wyjaśnienie, smutek, czystość;
- szary – międzyprzestrzeń, starość, rozpusta.

Chociaż nie jest łatwo mówić o jednolitej symbolice kolorów, jest ona jednak dowodem na to, że kolory pozostają w ścisłym związku z afektywną przestrzenią ludzkiego bytu. Z punktu widzenia percepcji kolorów i ich wpływu na człowieka przeprowadzono wiele eksperymentów. Z badań A. L. Borbeliiego i I. Obucha (1988) wśród licealistów i studentów technikum wynika, że w związku z kolorami najczęściej pojawiły się następujące asocjacje i słowa:

- **czerwony** – krew, miłość, radość, dobry humor, podoba mi się, przyjemne podniecenie;
- **pomarańczowy** – odraza, nienawiść, radość, zły humor, zachód słońca;
- **żółty** – radość, dobry humor, słońce, ciepło;
- **zielony** – wyciszenie, spokój, zapach lasu, radość, wolność, szczęście, nadzieja;
- **niebieski** – lubię go, zaspokojenie, radość, wilgoć, burza;
- **fioletowy** – nie podoba mi się, odraza, kicz, niepewność, zadowolenie;
- **brązowy** – odraza, smutek, nie podoba mi się, ekskrementy, złe samopoczucie, zły humor, poczucie ciężkości na żołądku;
- **biały** – czystość, ładna zima, szpital, szczęście, radość, dobry humor;
- **szary** – smutek, starość, brud, odraza, zima, zły humor, złe samopoczucie, elegancja, niepełnosprawność umysłowa;
- **czarny** – smutek, strach, śmierć, pogrzeb, nieszczęście, żal, bezsilność, szara rzeczywistość, podoba mi się.

Nasz artykuł wywodzi się głównie z psychologicznej teorii kolorów autorstwa K. W. Schaiego (1964, 1966), M. Lüschera (1969, 1974), R. Heissa i P. Halder (1975), A. Wilson i L. Beck (1988). Warto również przytoczyć teorię Lüschera o „czterokolorowym człowieku”, która nawiązuje do Empedoklesa i który już mniej więcej pięćset lat przed naszą erą określił – ze swojego lekarskiego punktu widzenia – związki między kolorowym patrzeniem na świat i charakterystycznym układem kolorów. W swej teorii dopasował cztery podstawowe kolory czterem żywiołom i czterem podstawowym temperamentom:

- ziemia; ciemnoniebieski do czarnego – melancholik;
- woda; zielony – flegmatyk;
- ogień; czerwony – choleryk;
- powietrze; żółty – sangwinik.

Znaczącym środkiem harmonizacji przyrody i ludzkiego życia jako jej części składowej jest kolor (M. Lüscher, 1997). Jeżeli człowiek dorasta w harmonii między czterema podstawowymi kolorami, między czterema podstawowymi odmianami uczuć, staje się harmonijnym „czterokolorowym człowiekiem”. Taki człowiek przeżywa wszystko intensywniej, a życie wydaje się mu fascynujące i ciekawe. M. Lüscher mówi o czterech kolorach (czterokolorowym człowieku) w związku z czterema stronami świata, czterema porami roku itp.

Zasada układu czwórkowego ma uzasadnienie w pracy naszego umysłu. Istnieją kategorie umysłu, których używamy w związku z tym, co próbujemy zrozumieć. Jeżeli chcemy coś pojąć, dokonamy najpierw podziału całości na opozycje (np. ludzie: mężczyźni i kobiety). Rozumowanie przechodzi od opozycji do następnego ich podziału (dwa razy dwa to cztery). Tak powstają cztery typy, pierwiastki lub elementy myślenia, np.: cztery żywioły (ogień, woda, powietrze, ziemia), cztery temperamenty (choleryk, melancholik, sangwinik, flegmatyk), cztery kolory (czerwony, niebieski, żółty, zielony).

Na podstawie C. G. Junga, E. Fromma, K. Horney, V. E. Frankla, F. Riemanna i wielu innych układ czwórkowy można rozumieć bardzo podobnie. Nawet S. Freud w swoim podziale wyróżnia następujące kategorie: okres falliczny, który symbolizuje kolor czerwony, okres oralny – niebieski i analny – zielony. Wyróżniłby na pewno i czwarty okres, gdyby nie popełnił błędu i nie zapomniał o ważnym aspekcie erotyki, czyli o erotyce wizualnej, którą symbolizuje kolor żółty (M. Lüscher, 1997). Układ czwórkowy jest naturalnym układem ludzkiego umysłu, więc Lüscher mówi o czterech kolorach, którym przypisuje odpowiednie spostrzeżenia i zachowanie. Największy akcent kładzie na cztery warianty „samoodczuwalności”, która jest prawdopodobnie uwarunkowana określonymi kolorami. Ważna jest analiza tego uczucia, które w nas dany kolor wywołuje, i poczucie, że odpowiednia „samoodczuwalność” odpowiada odpowiedniemu samopoczuciu. Cztery odmiany „samoodczuwalności” są kluczem do otwarcia „nieba na ziemi”.

Tworzą je cztery strony naszego wewnętrznego świata, cztery sposoby auto-refleksji. Sztuka życia „czterokolorowego człowieka” polega właśnie na mistrzowskim wykorzystaniu danych zdolności w opozycji do czterech opcji „samoodczuwalności”: **wiara we własne siły, zadowolenie z samego siebie, poczucie własnej godności i wolności osobistej.**

Kolor czerwony ewokuje podniecenie i aktywność, a więc **wiarę we własne siły** (postać Robinsona, który był zawsze gotowy do akcji, do korzystania z własnych sił, zdolności i umiejętności).

Kolor niebieski ewokuje spokój, zaklasyfikowanie się i **zadowolenie z samego siebie** (Diogenes był zawsze zdolny odnaleźć się w danych warunkach i odmówić sobie czegoś lub coś oddać).

Kolor zielony ewokuje **poczucie własnej godności** i tożsamości (szlachcic, który zawsze postępuje według własnego przekonania i wiary).

Kolor żółty ewokuje wyzwolenie i zmianę, czyli **poczucie wolności osobistej** i rozwoju (postać Jasia, który zawsze jest zdolny wziąć pod uwagę odpowiednie możliwości w danej sytuacji).

Z koloru żółtego, czerwonego, niebieskiego i zielonego można stworzyć całą gamę kolorów, która jest symbolem kompletności i harmonii. Patrzenie na różne kolory wywołuje w nas różne uczucia. Kolor żółty ewokuje w nas inne odczucia i doznania aniżeli kolor niebieski. Naukowcy myśleli początkowo, że np. percepcja koloru czerwonego jest różna u różnych ludzi, ale okazało się, że nikt nie może odczuwać koloru czerwonego jako podniecającego i aktywizującego w czasie, kiedy inny człowiek odczuwa go jako uspokajający. Z wielu badań naukowych przeprowadzonych w Stanach Zjednoczonych, Europie, Rosji, Japonii, Afryce, Indii i Australii dotyczących kolorów wynika, że we wszystkich kulturach ten sam kolor ewokuje te same skojarzenia i te same odczucia i doznania. Na tym właśnie polega ogólna aplikacja psychologii kolorów: kolor czerwono-pomarańczowy każdego aktywizuje, ciemnoniebieski uspokaja itd. Co stanowi jednak różnicę, a z punktu widzenia psychologii jest bardzo ważne, to fakt, iż każdy człowiek może mieć inne sympatie osobiste, inne przejawy zubożenia i antypatii wobec aktywizującego koloru czerwono-pomarańczowego lub uspokajającego ciemnoniebieskiego. Na przykład osoba rozdrażniona i wyczerpana nie znosi koloru czerwono-pomarańczowego, ponieważ odbiera go jako kolor agresywny, drażniący i dlatego go unika (R. Heiss, 1975). Tajemnica kolorów tkwi w tym, że każdy ma swoją obiektywną, ogólnie obowiązującą jakość. Percepcji kolorów nie możemy zmienić. Chociaż silne odczucia wywołują reakcję organizmu, którą możemy zbadać, to samych odczuć ogólnie zbadać nie można. Tak percepcja muzyki, jak i odcień koloru wywołują w nas różne doznania. Czy te doznania są pozytywne, czy negatywne, zależy od aktualnego stanu emocjonalnego. Ten osobisty stosunek do kolorów jest ważny dla analizy poszczególnych osobowości. Jasne kolory, a więc żółty i czerwony, działają odśrodkowo, ekspansywnie i zmiennie, kolory ciemne – niebieski i zielony – dośrodkowo i niezmiennie. Dlatego

mówimy, że kolory jasne są aktywne, czyli ciepłe, natomiast ciemne to kolory pasywne, czyli zimne [E. Cayce, 1994]. Takich określeń M. Lüscher unika. Pojęcia, jak kolory ciepłe i zimne lub aktywne i pasywne, nie charakteryzują według niego optycznego oddziaływania kolorów i nie dają pełnego psychologicznego opisu, ponieważ scharakteryzowanie czegoś jako aktywne lub pasywne nie jest jednoznaczne. Pojęcie „pasywny“ możemy rozumieć np. jako coś luźnego lub też zdrętwiałego.

Przeprowadzenie badań

Nasza grupa liczyła 332 dzieci, u których specjaliści z dziedziny psychologii i pedagogiki wykryli specyficzne zaburzenia uczenia się i zachowania (np. dysleksja, dysgrafia, dysortografia, ADHD i inne). Niemalże połowa dzieci została umieszczona w klasach ze specjalną opieką. W związku z zakresem naszych badań z tą grupą nie pracowaliśmy oddzielnie. Wyniki uzyskane z badań grupy **Dzieci ze SPUCH** zostały porównane z wynikami grupy kontrolnej, oznaczanej dalej jako **Dzieci bez SPUCH**. W związku z analizą niektórych wyników obie grupy podzieliliśmy jeszcze na podgrupy chłopców i dziewcząt ze SPUCH oraz chłopców i dziewcząt bez SPUCH.

Charakterystyka badanych grup

	Liczba osób	%	Chłopcy	%	Dziewczęta	%
Dzieci ze SPUCH	332	53,38	237	71,39	95	28,67
Dzieci bez SPUCH	290	46,62	163	56,21	127	43,79
Razem	622	100	400	100	222	100

W przeprowadzonych badaniach wykorzystaliśmy *Test dyferencjału semantycznego kolorów* (zwany dalej TBSD) autorstwa Vadima Szczepichina i Aleksandry Rickl (1992).

Badamy w nich stopień popularności poszczególnych kolorów u dzieci ze SPUCH i czy jest równy albo różni się od stopnia popularności kolorów u dzieci bez SPUCH. Na podstawie tego stwierdzamy potem, jak się łączą dane kolory ze słowami-kluczami, które są w pewnym związku z wyróżnionymi płaszczyznami świata dziecka, jak: **szkoła**, **rodzina** i **rówieśnicy**. W analogiczny sposób postępujemy w przypadku badań kolorów będących w związku emocjonalnym z innymi przejawami życia dziecka (np. radość, samopoczucie, ból, choroba, własna tożsamość, Ja itd.). Kolory, które w naszych badaniach otrzymują specyficzne indywidualne znaczenia i wartości (świadomie lub nieświadomie), umożliwiają nam poznanie nowych

związków między dzieckiem ze specyficznymi zaburzeniami w uczeniu się i zachowaniu, a jego stosunkiem do rzeczywistości.

W przeprowadzonych badaniach zajmujemy się:

1. Indywidualną skalą kolorów według popularności

Przypuszczalnie możemy stwierdzić, że według przeanalizowanej literatury przedmiotu nie będą występować różnice w popularności kolorów, ale na podstawie naszych długoletnich doświadczeń myślimy, że takie różnice będą jednak możliwe do wykrycia. Ogólnie można stwierdzić, że jasne kolory są bardziej preferowane niż kolory ciemne. Chociaż w literaturze przedmiotu spotykamy się z wątpliwą podstawą teoretyczną dotyczącą diagnostyki za pomocą preferencji koloru, to fakt ten w ramach naszych badań uważamy jednak za ważny, ale konieczne będzie jego dokładniejsze opracowanie i przeprowadzenie następných badań.

2. Frekwencją kolorów

Przypuszczalnie możemy stwierdzić, że frekwencja kolorów łączących się ze słowami-kluczami, które pozostają w związku z przejawami życia dziecka, nie będzie się różniła u dzieci ze SPUCH i u dzieci bez SPUCH. W związku ze słowami-kluczami wiążącymi się z życiem szkolnym dziecka liczymy na szerszą gamę ciemnych kolorów u dzieci ze SPUCH, aniżeli u dzieci bez SPUCH. Interesuje nas również indeks ciemnych kolorów, tzn. frekwencja wykorzystania ciemnych kolorów (ciemnobrązowy, ciemnoniebieski, fioletowy i czarny) w porównaniu ze wszystkimi dwunastoma kolorami wykorzystanymi w badaniach.

Wyniki badań dotyczące hipotezy H1

H1: Między dziećmi ze SPUCH i dziećmi bez SPUCH nie będzie na pozycjach 1–12 różnic w utworzonej przez nich hierarchii kolorów.

Porównanie utworzonych hierarchii kolorów ze względu na popularność

Całościowy przegląd indywidualnej hierarchii kolorów ułożonej od koloru najbardziej lubianego po najmniej lubiany przedstawia tabela 1. Została ona utworzona na podstawie średnich wartości kolorów, które dzieci ze SPUCH i bez SPUCH umieściły na pozycjach 1–12. Z pomocą tego przeglądu można się łatwiej zorientować w indywidualnej hierarchii kolorów obu grup dzieci. Tabela 2 przedstawia wyniki uzyskane w bardziej analityczny sposób.

Tab. 1. TBSD – porównanie utworzonych hierarchii kolorów ze względu na ich popularność

Dzieci ze SPUCH	Dzieci bez SPUCH
1. żółty	1. ciemnoczerwony
2. ciemnoczerwony	2. żółty
3. jasnoniebieski	3. jasnoniebieski
4. jasnoczerwony	4. fioletowy
5. ciemnoniebieski	5. ciemnoniebieski
6. jasnozielony	6. ciemnozielony
7. pomarańczowy	7. jasnozielony
8. fioletowy	8. jasnoczerwony
9. ciemnozielony	9. pomarańczowy
10. jasnobrązowy	10. ciemnobrązowy
11. ciemnobrązowy	11. jasnobrązowy
12. czarny	12. czarny

Tab. 2. TBSD – indywidualna hierarchia kolorów wg ich popularności (Dzieci ze SPUCH w ramach porównania statystycznego z dziećmi bez SPUCH)

	Ze SPUCH		Bez SPUCH		Z-B		Chłopcy				Dziewczęta				CH-D	CH-CH	D-D
							Ze SPUCH		Bez SPUCH		Ze SPUCH		Bez SPUCH				
	(N = 332)	(N = 290)	(N = 237)	(N = 163)	(N = 95)	(N = 127)	śred.	odch.	śred.	odch.	śred.	odch.	śred.	odch.	Test HV	Test HV	Test HV
Żółty	5,05	3,21	4,29	3,00	1%	5,35	3,25	4,07	2,78	4,28	2,98	4,54	3,21	1%	5%	-	
Ciem. czerwony	5,34	3,38	4,19	2,79	1%	5,62	3,46	4,61	2,60	4,65	3,09	3,71	2,92	2%	-	-	
Jas. niebieski	5,43	3,26	5,64	3,06	-	5,27	3,27	5,21	3,04	5,82	3,19	6,13	3,02	-	-	-	
Jas. czerwony	5,72	3,28	6,31	3,24	-	5,87	3,24	6,67	3,14	5,35	3,36	5,42	3,12	-	-	-	
Ciem. niebieski	5,76	3,16	5,77	3,38	-	5,85	3,17	5,64	3,53	5,53	3,12	5,92	3,19	-	-	-	
Jas. zielony	5,97	3,15	6,17	2,99	-	5,96	3,32	6,07	3,09	5,98	2,67	6,29	2,87	-	-	-	
Pomarańczowy	6,11	3,04	6,77	3,15	-	6,19	3,09	6,94	3,15	5,90	2,90	5,35	2,83	-	-	2%	
Fioletowy	6,15	3,24	5,67	2,73	5%	6,32	3,20	6,04	2,41	5,75	3,29	5,25	3,00	-	-	-	
Ciem. zielony	6,67	3,17	5,92	2,65	1%	6,38	3,25	5,64	3,03	7,38	2,81	6,25	2,09	1%	-	-	
Jas. brązowy	8,29	2,74	9,00	2,92	1%	8,19	2,82	8,46	2,93	8,56	2,52	9,43	2,78	-	-	5%	
Ciem. brązowy	8,71	2,87	8,44	2,94	-	8,50	2,94	8,14	2,85	9,22	2,61	8,79	2,99	5%	-	1%	
Czarny	8,81	3,84	9,83	3,26	1%	8,49	3,95	9,39	4,03	9,59	3,44	10,33	2,91	2%	1%	-	

Z~B – porównanie grupy dzieci ze SPUCH i grupy dzieci bez SPUCH
 CH~D – porównanie grupy chłopców ze SPUCH z grupą dziewcząt ze SPUCH

CH-CH – porównanie grupy chłopców ze SPUCH z grupą chłopców bez SPUCH

D~D – porównanie grupy dziewcząt ze SPUCH z grupą dziewcząt bez SPUCH

Test – T-test

HV – poziom ważności

Porównanie różnic w hierarchii kolorów na pozycji 1–12.

Kolory żółty i ciemnoczerwony dzieci ze SPUCH umieściły na niższych pozycjach aniżeli dzieci bez SPUCH. Wynika z tego, że dane kolory dzieci ze SPUCH spostrzegają mniej pozytywnie niż dzieci bez SPUCH.

Kolory jasnobrązowy i czarny dzieci ze SPUCH umieściły na wyższych pozycjach aniżeli dzieci bez SPUCH. Wynika z tego, że dane kolory dzieci ze SPUCH spostrzegają mniej negatywnie niż dzieci bez SPUCH.

Kolory fioletowy i ciemnozielony dzieci ze SPUCH umieściły na niższych pozycjach aniżeli dzieci bez SPUCH. Wynika z tego, że dane kolory dzieci ze SPUCH spostrzegają bardziej negatywnie niż dzieci bez SPUCH.

Ogólnie możemy stwierdzić, że w hierarchii kolorów na pozycji 1–12. znajdujemy różnice systematyczne.

Wyniki badań dotyczące hipotezy H2

H2: Między dziećmi ze SPUCH i dziećmi bez SPUCH nie będzie różnic we frekwencji kolorów w związku z przestrzenią semantyczną określoną przez technikę TBSD.

Układ kolorów według frekwencji u dzieci ze SPUCH i bez SPUCH

Tab. 3. TBSD – porównanie układu kolorów wg ich frekwencji w związku ze wszystkimi słowami-kluczami

Dzieci ze SPUCH	Dzieci bez SPUCH
<i>Czarny</i>	<i>Czarny</i>
<i>Żółty</i>	<i>Żółty</i>
<i>Ciemnoczerwony</i>	<i>Ciemnoczerwony</i>
<i>Jasnoczerwony</i>	<i>Fioletowy</i>
<i>Jasnoniebieski</i>	<i>Ciemnozielony</i>
<i>Fioletowy</i>	<i>Jasnoczerwony</i>
<i>Jasnozielony</i>	<i>Jasnoniebieski</i>
<i>Pomarańczowy</i>	<i>Jasnozielony</i>

<i>Ciemnoniebieski</i>	<i>Ciemnoniebieski</i>
<i>Ciemnozielony</i>	<i>Pomarańczowy</i>
<i>Ciemnobrązowy</i>	<i>Jasnobrązowy</i>
<i>Jasnobrązowy</i>	<i>Ciemnobrązowy</i>

Tab. 4. TBSD – porównanie układu kolorów według ich frekwencji w związku ze słowami-kluczami dotyczącymi szkoły

Dzieci ze SPUCH	Dzieci bez SPUCH
<i>Czarny</i>	<i>Czarny</i>
<i>Żółty</i>	<i>Żółty</i>
<i>Ciemnoczerwony</i>	<i>Ciemnoczerwony</i>
<i>Jasnoczerwony</i>	<i>Ciemnozielony</i>
<i>Jasnoniebieski</i>	<i>Ciemnoniebieski</i>
<i>Fioletowy</i>	<i>Fioletowy</i>
<i>Ciemnobrązowy</i>	<i>Jasnoczerwony</i>
<i>Jasnozielony</i>	<i>Pomarańczowy</i>
<i>Ciemnozielony</i>	<i>Jasnoniebieski</i>
<i>Pomarańczowy</i>	<i>Jasnozielony</i>
<i>Ciemnoniebieski</i>	<i>Jasnobrązowy</i>
<i>Jasnobrązowy</i>	<i>Ciemnobrązowy</i>

Tab. 5. TBSD – frekwencja kolorów w związku ze wszystkimi słowami-kluczami (dzieci ze SPUCH w ramach porównania statystycznego z dziećmi bez SPUCH)

	Ze SPUCH		Bez SPUCH		Chłopcy				Dziewczęta				CH-D	CH-CH	D-D	
					Ze SPUCH		Bez SPUCH		Ze SPUCH		Bez SPUCH					
	(N = 332)	(N = 290)	Z-B	(N = 237)	(N = 163)	(N = 95)	(N = 127)	Test HV	Test HV	Test HV						
	śred.	odch.	śred.	odch.	Test HV	śred.	odch.	śred.	odch.	śred.	odch.	śred.	odch.	Test HV	Test HV	Test HV
Czarny	19,61	14,56	21,79	10,91	2%	20,75	15,84	22,25	11,77	18,76	10,17	16,92	9,98	2%	-	1%
Żółty	16,28	8,76	17,56	10,52	-	16,57	9,06	18,61	13,39	15,57	7,90	16,33	5,27	-	-	5%
Ciem. czerwony	14,52	8,31	15,89	8,18	-	13,95	7,94	13,57	7,73	15,96	9,00	16,58	7,86	1%	-	-
Jas. czerwony	14,13	8,18	11,69	7,22	1%	13,84	8,55	11,89	6,84	14,85	7,13	11,46	7,63	-	5%	1%
Jas. niebieski	12,35	7,03	10,44	5,24	5%	12,30	7,36	10,43	5,54	12,47	6,10	10,63	4,58	-	5%	5%
Fioletowy	12,16	6,70	13,87	6,04	-	12,06	6,99	13,57	5,67	12,40	5,93	13,81	6,44	-	-	-
Jas. zielony	10,57	7,36	10,23	4,67	-	10,85	7,66	9,64	4,92	9,85	6,49	10,92	4,27	-	-	-
Pomarańczowy	9,80	6,74	9,75	6,03	-	9,23	6,65	7,61	4,42	11,22	6,75	11,75	6,65	2%	-	-
Ciem. niebieski	9,62	7,16	10,09	5,55	-	9,44	7,76	10,46	6,07	10,08	5,36	9,79	4,71	-	-	-

Ciem. zielony	9,45	6,03	12,21	7,02	1%	9,34	6,14	13,11	6,90	9,72	5,74	11,17	7,01	-	1%	5%
Ciem. brązowy	9,38	6,04	6,77	4,92	1%	9,73	6,37	6,64	4,58	8,52	5,02	6,96	5,14	-	1%	5%
Jas. brązowy	7,65	5,61	9,02	4,98	-	7,75	5,62	9,21	4,66	7,41	5,60	8,79	5,32	-	-	-
Ciemne kolory (%)	41,39	9,92	43,65	9,40	-	42,04	9,92	46,71	9,91	39,78	9,74	40,08	7,30	-	2%	-

Z~B – porównanie grupy dzieci ze SPUCH i grupy dzieci bez SPUCH

CH~D – porównanie grupy chłopców ze SPUCH z grupą dziewcząt ze SPUCH

CH~CH – porównanie grupy chłopców ze SPUCH z grupą chłopców bez SPUCH

D~D – porównanie grupy dziewcząt ze SPUCH z grupą dziewcząt bez SPUCH

Test – T-test

HV – poziom ważności

Tab. 6. TBSD – frekwencja kolorów w związku ze słowami-kluczami dotyczącymi szkoły (dzieci ze SPUCH w ramach porównania statystycznego z dziećmi bez SPUCH)

	Ze SPUCH				Bez SPUCH				Z~B	Chłopcy				Dziewczeta				CH~D	CH~CH	D~D
	(N = 332)		(N = 290)		(N = 237)		(N = 163)			(N = 95)		(N = 127)		Test HV	Test HV	Test HV				
	śred.	odch.	śred.	odch.	śred.	odch.	śred.	odch.		śred.	odch.	śred.	odch.							
Czarny	4,38	4,82	4,46	4,45	-	4,70	5,28	5,68	5,22	3,60	3,26	3,16	1,93	-	-	-				
Żółty	2,73	2,60	3,19	2,25	-	2,85	2,73	3,04	2,34	2,42	2,23	3,38	2,12	-	-	-				
Ciem. czerwony	2,53	2,44	3,04	2,66	-	2,48	2,51	2,50	1,97	2,65	2,26	3,57	3,17	-	-	-				
Jas. czerwony	2,43	2,60	2,31	2,41	-	2,27	2,35	1,71	1,49	2,81	3,12	3,00	3,01	-	-	-				
Jas. niebieski	2,03	2,25	2,06	1,78	-	2,00	2,37	1,93	2,07	2,12	1,89	2,21	1,35	-	-	-				
Fioletowy	1,98	2,09	2,33	1,77	-	1,98	2,21	2,46	1,64	1,99	1,75	2,17	1,91	-	-	-				
Ciem. brązowy	1,80	1,95	1,33	1,27	-	1,92	2,04	1,46	1,43	1,48	1,66	1,17	1,03	-	-	-				
Jas. zielony	1,75	2,02	1,96	1,57	-	1,81	2,10	1,61	1,47	1,59	1,82	2,38	1,58	-	-	-				
Ciem. zielony	1,69	1,95	2,69	2,64	1%	1,60	1,84	2,75	2,29	1,90	2,17	2,53	2,98	-	1%	-				
Pomarańczowy	1,56	1,84	2,19	2,25	5%	1,49	1,89	1,54	1,48	1,76	1,68	2,96	2,72	-	-	1%				
Ciem. niebieski	1,42	1,66	2,37	1,68	1%	1,42	1,66	2,46	1,64	1,42	1,66	2,25	1,71	-	1%	5%				
Jas. brązowy	1,29	1,53	1,58	1,50	-	1,35	1,53	1,86	1,68	1,12	1,53	1,25	1,16	-	-	-				
Ciemne kolory (%)	44,31	17,71	45,58	15,77	-	45,03	17,87	52,68	15,39	42,52	17,18	39,29	11,61	-	5%	-				

Z~B – porównanie grupy dzieci ze SPUCH i grupy dzieci bez SPUCH

CH~D – porównanie grupy chłopców ze SPUCH z grupą dziewcząt ze SPUCH

CH~CH – porównanie grupy chłopców ze SPUCH z grupą chłopców bez SPUCH

D~D – porównanie grupy dziewcząt ze SPUCH z grupą dziewcząt bez SPUCH

Test – T-test

HV – poziom ważności

Znaczące różnice statystyczne, które pojawiły się we frekwencji kolorów w związku ze wszystkimi słowami-kluczami (dotyczą ogólnej rzeczywistości w życiu dziecka), zauważyliśmy przy kolorach: **czarnym, ciemnozielonym, jasnoczerwonym, jasnoniebieskim i ciemnobrązowym**. Koloru czarnego i ciemnozielonego dzieci ze SPUCH używają rzadziej aniżeli dzieci bez SPUCH. Z koloru jasnoczerwonego, jasnoniebieskiego i ciemnobrązowego dzieci ze SPUCH korzystają częściej niż dzieci bez SPUCH.

Znaczące różnice statystyczne, które pojawiły się we frekwencji kolorów w związku ze słowami-kluczami dotyczącymi szkoły, zauważyliśmy również przy kolorach: **ciemnozielonym i ciemnoniebieskim**. Tych kolorów dzieci ze SPUCH używają rzadziej niż dzieci bez SPUCH. Przypominamy, że do ciemnych kolorów zaliczamy kolory: ciemnozielony, ciemnoniebieski, ciemnobrązowy, fioletowy i czarny.

Dyskusja końcowa

Celem naszych badań nie była diagnostyka specyficznych zaburzeń uczenia się i zachowania, ale opis głębszych związków społecznych i kulturowych, które wiążą się z danymi zaburzeniami. Pierwsza i druga hipoteza dotyczyła więc frekwencji kolorów.

Zakładaliśmy, że nie będzie różnic między frekwencją i popularnością kolorów u dzieci ze SPUCH i u dzieci bez SPUCH. Jednak na podstawie uzyskanych wyników widzimy, że pojawiły się pewne różnice. Omówmy teraz najważniejsze stwierdzenia.

Pewne różnice są widoczne w przypadku następujących kolorów: **czarny, brązowy, żółty, czerwony, fioletowy, ciemnozielony i pomarańczowy**. Większa frekwencja koloru czarnego jest ogólnie przypisywana **przejawom maladaptacyjności**. Zjawisko to jest bardziej zaakcentowane u chłopców ze SPUCH. Podobne stwierdzenie może dotyczyć koloru ciemnobrązowego, który jest ogólnie spostrzegany jako negatywny (tzn. bardziej pozytywnie u dzieci ze SPUCH aniżeli u dzieci bez SPUCH). Autorzy, z których doświadczeń korzystamy – M. Lüscher i V. Szczepichin – zjawisko to wiążą z **większym zmęczeniem organizmu, zmniejszoną odpornością na obciążenia i zaburzeniami w zachowaniu**. Zjawisko to najczęściej przejawiało się u dziewcząt ze SPUCH.

U badanej przez nas grupy widać również zniechęcenie do koloru pomarańczowego. Zmniejszone preferowanie **koloru pomarańczowego** wyjaśniamy **zmniejszoną odpornością na obciążanie organizmu, zwiększonym rozdrażnieniem i utrudnionym korzystaniem z racjonalnych predyspozycji**.

Koloru żółtego dzieci ze SPUCH używają rzadziej niż dzieci bez SPUCH. Zjawisko to łączymy z **infantylnością, dysforią, depresywnością i tendencjami opozycyjnymi**. W przypadku tego koloru jest ciekawa różnica między dziewczętami ze SPUCH i chłopcami ze SPUCH. Chłopcy ze SPUCH częściej spostrzegają kolor żółty jako negatywny. Dzieci ze SPUCH również mniej lubią **kolor czerwony**, co według autorów wiąże się ze **zmniejszoną odpornością na intensywne bodźce i z ekstrawertywnością**. W odniesieniu do badanej grupy dzieci ze SPUCH logiczne wydaje nam się stwierdzenie, że jest to związane ze **zmniejszoną odpornością organizmu na jego obciążanie**, co łączy się również z przejawem mechanizmu obronnego. H. Roschach (1968) opisuje „szok koloru czerwonego” w związku ze **stłumieniem napięcia i agresji**.

Bardzo trudno zinterpretować niektóre zmiany dotyczące wartościowania kolorów zimnych. Mniej pozytywne spostrzeganie **koloru fioletowego** łączy się ze **zmniejszoną realistyczną percepcją i z niedojrzałością psychologiczno-socjalną**. Takie wartościowanie koloru fioletowego u dzieci ze SPUCH wiążemy z **problematyką socjalną, z problemami w związkach międzyludzkich i z trudnym nawiązywaniem kontaktu i wspólnego dialogu**. Co dotyczy **koloru zielonego**, negatywnie spostrzegają go dziewczęta z naszej grupy dzieci ze SPUCH. Mniejsza frekwencja koloru zielonego wiąże się z **niepokojem, trwogą, napięciem i zmniejszonym zaakceptowaniem socjalnym**. Ciekawe, że zjawisko to spotykamy wyłącznie u dziewcząt.

Kolor niebieski miał w badanej przez nas grupie również niską frekwencję. Wiąże się to z **większą potrzebą spokoju, wyciszenia, zaufania, poczuciem bezpieczeństwa i zadowolenia**. Odrzucenie koloru niebieskiego wiążemy z **niepokojem, trwogą, z małym zadowoleniem z pracy i wyników w szkole**. Niektórzy autorzy, np. M. Lüscher, wyjaśniają niechęć do koloru niebieskiego trwogą, rozdrażnieniem, zaburzeniami koncentracji i dystrybucją uwagi.

Podsumowanie

Na wstępie autorka poświęca swoją uwagę teoriom psychologii kolorów, bardziej skupia się na teoriach psychoanalitycznych i teorii M. Lüschera. Test TBSD, autorstwa V. Szczepichina i A. Rickl, który autorka wykorzystuje w badaniach, został oparty właśnie na teście kolorów M. Lüschera. Głównym celem badań była próba wykrycia różnic w percepcji i wartościowaniu kolorów przez dzieci ze specyficznymi zaburzeniami uczenia się

i zachowania w zestawieniu z dziećmi zdrowymi. Uwagę skupiono na trzech kolorach: brązowym, zielonym i niebieskim, którym dotychczas poświęcano mniej uwagi niż innym kolorom. U dzieci ze specyficznymi zaburzeniami uczenia się i zachowania wykryto kilka znaczących różnic w preferencji i percepcji kolorów. Dzieci te w porównaniu z innymi dziećmi bardziej pozytywnie odnoszą się do koloru brązowego, a bardziej negatywnie do koloru niebieskiego i zielonego. Autorka stwierdzenie to interpretuje w związku z niepokojem, trwogą, ze zmniejszoną odpornością organizmu na jego obciążanie i z problemem utrzymania uwagi. Dzieci te mają również problemy dotyczące środowiska szkolnego i stosunku do własnego ciała. Zjawiska te są bardziej zauważalne u grupy dziewcząt ze SPUCH. Przeprowadzone badania wskazują na nieoczekiwany potencjał diagnostyczny koloru brązowego, zielonego i niebieskiego.

Bibliografia

- Bohm E., *Učebnice Rorschachovy psychodiagnostiky*, Hans Huber, Bern–Stuttgart 1968.
- Cayce E., *Barvy a člověk*, Eko-konzult, Bratislava 1994.
- Dvořáček V., *Lüscherův barvový test*, Středisko psychologických služeb, Dambořice 1988.
- Heiss R., Halder P., Höger D., *Der Farbpyramidentest*, Hans Huber Verlag, Bern 1975.
- Frieling H., Auer X., *Člověk, farba, priestor*, Alfa, Bratislava 1972.
- Lüscher M., *Čtyřbarevný člověk*, Ivo Železný, Praha 1997.
- Lüscher M., *Test volby barev*, Psychodiagnostika, Bratislava 1989.
- Malá K., Nagyová I., Ščepichinová J., *Statistika CAE*, Horkel Elektronik test, Trnávka 1996.
- Matějček Z., *Dyslexie – specifické poruchy čtení*, H&H, Praha 1995.
- Matějček Z., *Praxe dětského psychologického poradenství*, SPN, Praha 1991.
- Milz I., *Emotionale Störungen in ihren Beziehungen zu Teilleistungsschwächen. Darstellung, Erfassung und Behandlung im Rahmen der Schule*, Marhold Verlagsbuchhandlung, Berlin 1980.
- Němcová N., *Možnosti využití projektivního testu TBSD při diagnostice depresí*, FF UP, diplomová práce, Olomouc 1999.
- Osgood C. E., *Method and theory in experimental psychology*. Oxford University Press: New York, 1953.
- Vašutová M., *Diagnostické využití percepce barev u dětí se specifickými poruchami učení a chování*, Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis, Ostrava 2004.
- Vašutová M., *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*, FF OU, Ostrava 2005.

- Vašutová M., *Význam některých barev pro diagnostiku u dětí se specifickými poruchami učení a chování*, FF OU, Ostrava 2002.
- Pokorná V., *Teorie, diagnostika a náprava specifických poruch učení*, Portál, Praha 1997.
- Říčan P., Šebek M., Ženatý J., Morávek S., *Úvod do Rorschachovy metody, Psycho-diagnostické a didaktické testy*, Bratislava 1981.
- Shaie K. W., Heiss R., *Colors and Personality*, Hans Huber, Bern 1964.
- Shaie K. W., Heiss R. [W:] Borbély L., Obuch I., *Barevný pyramidový test*, Psychodiagnostika, Brno 1993.
- Schilling G., Schillingová I., *Symbolická řeč barev*, Dobra&Fontana, Olomouc 1999.
- Štěpichin V., Ricklová A., *Test barevného sémantického diferenciálu*, Hor- kel Elektronik test, Trnávka 1992.
- Wilson A., Beck L., *Farbtherapie*, Hans Huber, Bern 1988.

Summary

In the opening sections the author discuss psychological theories of colour, with particular attention to psychoanalytical theories and M. Luscher's theory. The TBSD test used by the author in their own research, by Štěpichin and Ricklová, is based on the principles of Luscher's colour test. The objective of the study is to research the differences in the perception and evaluation of colours by children with specific learning and behaviour difficulties and other children. Three colours to which less attention has so far been devoted were chosen – brown, green and blue. The study discovered significant differences in colour preference and evaluation by children with specific learning and behaviour difficulties. These children evaluate brown more favourably, and green or blue less favourably than the other children. This finding is interpreted by the author as a sign of greater anxiety, easier tiring and concentration difficulties in these children, who also have greater problems in relating to their own bodies and the school environment. These features are particularly pronounced in girls with specific learning and behaviour difficulties. The research points to unexpected diagnostic opportunities in the use of the colours brown, green and blue.